

УДК 371.218

Шмалей С. В., Щербина Т. І.*

ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Статтю присвячено аналізу педагогічних підходів у контексті ідей гуманізму. Показано динаміку розвитку основних історико-педагогічних тенденцій гуманістичної педагогіки. Виявлено інноваційні напрямки реформування сучасної школи: особистісно орієнтована модель освіти, забезпечення інтелектуальної свободи, демократизація та гуманізація відносин учня і вчителя. Розкрито принципи духовно-морального розвитку учнів. Виділено сутнісні характеристики пріоритетних цінностей гуманістичної педагогіки. Надано характеристики критеріїв вихованості школяра. Представлено досвід, систему, чинники, завдання, джерела формування духовно-моральних цінностей у процесі виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Особливу увагу приділено базовим положенням соціопедагогічної концепції.

Ключові слова: цінності, гуманістична педагогіка, духовність, мораль, моральність.

Сучасні стратегічні завдання реформування освіти визначають відхід від авторитарної педагогіки, створення умов для формування активної, самостійної, відповідальної, творчої особистості, здатної до самоосвіти, саморозвитку, забезпечення умов для реалізації та самореалізації сутнісних сил дитини в різних видах її діяльності. Про це свідчать положення «Державної національної програми «Освіта» (XXI століття)», «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті», «Концепції загальної середньої освіти».

Останніми роками ідеї гуманістичної педагогіки привертають увагу багатьох науковців. У наукових дослідженнях розкриваються певні аспекти гуманістичної педагогіки: ідея гуманізації школи наприкінці XIX – на початку XX століття; проблема гуманізації шкільного навчання у спадщині Бременської педагогічної школи початку XX століття; педагогічні погляди окремих зарубіжних представників гуманістичної педагогіки; ідеї гуманізму і свободи розвитку дитячої особистості. У науково-педагогічних дослідженнях представлено аналіз прогресивних поглядів вітчизняних освітніх діячів XX століття, спрямованих на гуманізацію навчально-виховного процесу [2, с. 127-130].

Відзначається, що сутність гуманістичної педагогіки полягає у створенні виховного середовища для природного розвитку дитини, забезпечення свободи її діяльності відповідно до вікових можливостей, індивідуальних нахилів і здібностей [4, с. 62].

Мета цієї статті – проаналізувати сутність ціннісних засад гуманістичної педагогіки.

Аналіз діяльності шкіл Західної Європи та Америки, у практиці яких реалізовувались ідеї гуманістичної педагогіки, свідчить, що, незалежно від різного спрямування, у їх діяльності простежуються спільні риси: визнання дитини вищою цінністю суспільства, її унікальної природи; вимога поважного ставлення до кожної окремої дитини, урахування її потреб, інтересів і прав; розуміння школи як цілісного життєвого простору дитини, відповідного середовища для забезпечення її гармонійного різнобічного розвитку; розуміння розвитку особистості як саморозвитку природних потенцій дитини; визначення конкретних шляхів реалізації принципу свободи у вихованні, забезпечення сприятливих умов для самовизначення, самореалізації та саморуху особистості, для повноцінного життя дитини; сприяння найбільш повному вияву творчих здібностей [6, с. 36-38; 8, с. 204-206].

Підходи гуманістичного виховання простежуються в діяльності філософських шкіл Стародавньої Греції, працях педагогів-гуманістів епохи Відродження, які проголосили новий погляд на дитину, визнання її самоцінності, урахування вікових і індивідуальних особливостей дитини, її інтересів, заперечення тілесних покарань. У XIX столітті подальшого розвитку набувають ідеї природовідповідності, самодіяльності учнів,

© Шмалей С. В., Щербина Т. І.

надання їм інтелектуальної свободи, розвитку їх інтересів, а головною метою виховання визнається формування у вихованця внутрішньої потреби в самоствердженні особистості, її честі, відповідальності [2, с. 181-183].

Розвиток ідей гуманістичної педагогіки в Україні характеризується певною динамікою. У дореволюційний період українські педагоги віддавали пріоритет ідеям гуманізму, педоцентризму, природовідповідності, свободи, які впроваджувалися переважно у практику приватних дошкільних і середніх загальноосвітніх закладів. Протягом 1917-1919 років педоцентричні ідеї офіційно визнавалися «Проектом української школи» (УНР), «Положенням про єдину трудову школу» (УРСР) та висвітлювалися у часопису «Вільна українська школа». На початку 20-х років ХХ століття в низці державних документів («Декларація про соціальне виховання», «Схема народної освіти УРСР») простежується розвиток ідей педоцентризму [2, с. 260-262].

Позитивними тенденціями впливу гуманістичної педагогіки на розвиток української школи в першій третині ХХ століття постають посилене вивчення індивідуальних вікових особливостей розвитку дитини; зміна ставлення до дитини у процесі виховання та навчання; збагачення педагогічної теорії та практичного досвіду України новітніми світовими науковими досягненнями; активний пошук нових форм організації педагогічного процесу; надання важливого значення самостійній активно творчій діяльності учнів. Інноваційні процеси в розвитку сучасної педагогіки, витоки творчості педагогів органічно поєднані з гуманістичною філософською ідеологією. Пріоритетом державної політики розвитку освіти є особистісно орієнтований підхід, концептуальні положення якого співзвучні ідеям гуманістичної педагогіки [2, с. 407; 4, с. 92; 5, с. 146].

У наш час особистість постає суб'єктом життєтворчості, самовиявлення, самодіяльності в галузях економіки, політики, виробництва, культури, підприємництва. Певні положення гуманістичної педагогіки найбільшою мірою відповідають характеру суспільних відносин і формуванню особистості відповідно до ринкових соціально-економічних відносин у суспільстві та вимог до особистості. Тому ідеї гуманістичної педагогіки реалізуються в інноваційних підходах до реформування сучасної школи: у новій особистісно орієнтованій моделі освіти; актуалізації педоцентричної освіти; забезпеченні учням інтелектуальної свободи, розвитку їх дослідницьких умінь і навичок, демократизації та гуманізації взаємин між учителем і вихованцем. Отже, організація навчально-виховного процесу з урахуванням основних принципів гуманістичної педагогіки сприяє перетворенню української школи на школу гуманізму, ґрунтовним принципом організації життєдіяльності якої стає принцип антропоцентризму, що в цьому разі означає підпорядкування всієї системи навчання й виховання завданню гармонійного розвитку особистості [3, с. 114].

Визнано, що освітній процес є універсальною умовою повного виявлення людської сутності. Вектор освіти визначає духовна ідея, а саме «олюднення знань, натхненність викладання благородними, піднесеними почуттями...» [9, с. 29]. Результатом освітнього процесу стає людина у всій красі й досконала у своїй сутності, «людина гармонійного і багатогранного духовного життя» [10, с. 37].

Духовна ідея в традиціях гуманізму є ідеєю добра. У поняття «добро» вкладається глибокий і багатогранний зміст: це активна діяльність, самовіддана праця в ім'я народу, любов до людей, чесність, правдивість, скромність тощо [1, с. 18] – характеристики, які традиційно сприймаються суспільною свідомістю як критерії істинної людяності. Якщо розглядати духовність як системний феномен, то його структуру складе синтез таких основних сегментів, як освіта, праця, щастя, краса, гармонія, добро, радість. Виокремлення цих понять найчастіше умовне, бо в гуманістичному світосприйнятті вони зливаються.

Визнається, що краса в гуманістичній традиції є синтез бажаного, ототожнюється з моральним: «Ідеал людської краси – це разом з тим і ідеал моральності» [9, с. 64]; вона рукотворна, принципово досяжна. Краса – неодмінний засіб виховання, бо полягає у справедливості, добрі та правдивості [10, с. 178-180].

Поняття радості багатогранне в гуманістичній педагогіці. В. Сухомлинський стверджував, що «...немає в світі більшої радості, ніж радість дружби, товариства, братства, взаємодопомоги, підтримки» [9, с. 151]. Істинна радість діяльна, перебуває в процесі людської взаємодії, в акті творення добра.

Праця в гуманістичному розумінні постає в єдності діяльнісних і духовних проявів, тому все духовне – моральні, інтелектуальні, естетичні запити – розвивається і задовольняється через активну діяльність. Сутність суспільного життя людини є показником її духовного змісту. У гуманістичній педагогіці людина реалізується в соціумі, суспільних зв'язках, соціальній дійсності, вкладає «всю пристрасність душі» у працю [1, с. 23].

Соціопедагогічна концепція В. Сухомлинського вважається загально-філософською, бо психолого-педагогічний аспект фактору «навчання» підпорядковано ідеї особистісного гармонійного становлення, органічного «вбудовування» людини в досконалу картину світу. Для великого педагога бажана гармонія суть «єдність фізичної, моральної, естетичної досконалості». Гармонія між внутрішнім світом людини і світом, який оточує її, починається з «переживання радості справедливого» [10, с. 68]. Мета соціопедагогічної концепції та соціалізації – «всебічно і гармонійно розвинена особистість, активний учасник суспільного прогресу. Гармонійний, усебічний розвиток означає єдність праці, духовного багатства всіх сфер діяльності людини, моральну чистоту його поведінки, взаємин з іншими людьми, фізичну досконалість, багатство естетичних запитів і смаків, багатогранність суспільних і особистих інтересів» [10, с. 124]. В. Сухомлинським стверджувалася моральна цінність суспільно корисного життя: кожна людина неодмінно має виявити себе, збагатити власну духовність, соціальну дійсність.

У гуманістичній педагогіці визначаються основні завдання щодо формування ціннісних пріоритетів підростаючого покоління: формування морально-духовних звичок; виховання моральної звички в саморозумінні, емоційному переживанні й самооцінюванні власних учинків; розвиток педагогічних основ духовно-моральних звичок і рис. Критеріями вихованості дитини вважаються життєрадісне світосприймання, здатність бачити поруч із собою людину, брати близько до серця її радощі й горе, тривоги та хвилювання; віра в іншу людину; багате духовне життя у світі прекрасного. Формування морально-духовних цінностей розглядається як шлях від поняття до переконання, що передбачає виховання моральних почуттів, ідеалів, знань, учинків, звичок.

Гуманістична педагогіка пов'язує моральне виховання особистості з її розумовим розвитком, оскільки морально-духовні утворення, які за своєю природою є емоційними, завжди містять пізнавальну складову. Особистість свідомо привласнює певні морально-духовні цінності, які виявляються в її вчинках. Духовна культура людини буде неповною, якщо вона не володіє знаннями, що є основою моральної культури [7, с. 37-39].

У гуманістичній педагогіці виокремлено важливі норми моральності, дотримання яких зводиться до плекання в собі добра, правди, честі, духовної краси, моральної гідності, доблесті, творіння добрих справ, учинків. Ці знання є «азбукою самопізнання і самоствердження, культурою духовного життя особистості» [10, с. 108]. Така «азбука моральної культури входить у свідомість і душу лише тоді, коли в шкільному колективі є елементарна культура людських взаємовідносин» [10, с. 119].

Отже, майстерність виховання полягає в тому, щоб вміти одухотворити прагнення людини до власного ідеалу [3, с. 114]. Важливим бачиться розвинути в учнів здатність бути вихованими, навчити їх самовихованню. Здатність бути вихованим – це «чутливість душі, чутливість серця вихованця до найтоншого відтінку слова вихователя, до його погляду, до руху, до посмішки, до задумливості й мовчазності» [10, с. 172].

Велике значення в гуманістичній педагогіці приділяється вольовим зусиллям особистості. Необхідною складовою духовного життя особистості є усвідомленість вольових зусиль, свідоме керування ними. «Людина мусить уміти підкоряти саму себе,

мати в собі силу волі, здатну наказувати, стримувати. А щоб підкоритись самому собі, щоб утвердити в собі повелителя, потрібно глибоко поважати себе» [9, с. 59].

Основою моральних ідей і переконань є моральні звички, які є нормою моралі й духовним набутком особистості. Без моральної звички неможливе самоствердження, самовиховання, повага до себе. Важливим чинником виховання моральних звичок є совість і воля школярів, які спонукають їх до високоморальних учинків. Ціннісні пріоритети особистості формуються на підґрунті глибокої поваги до себе, усвідомлення вихованцем власної моральної гідності. «Багате духовне життя характерне тим, що учень, долаючи труднощі в ім'я суспільних інтересів, усвідомлює себе як особистість, осмислює свою моральну гідність. Без подолання труднощів самоствердження неможливе, уповільнюється духовний розвиток» [10, с. 221].

Таким чином очевидно, що осередком духовного життя є школа. Роль учителя полягає в тому, щоб у школі в усій повноті розкривалося багатство інтелектуальної, емоційної, моральної сфер духовного життя особистості. Визнано сутнісні джерела формування ціннісних пріоритетів особистості: спеціально створені моральні, трудові, творчі взаємини в колективі, слово вихователя, передання молодому поколінню етичних цінностей та середовище, що дає наочні уроки, які розкривають зміст моральних понять. Гуманістична педагогіка спрямована на формування в дитини духовності, яка є мірилом її людської цінності, суспільної значущості, сприяє осмисленню особистістю гуманістичного сенсу власного життя, людської життєдіяльності загалом.

Порушена у статті проблема надзвичайно важлива і потребує подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Бакалюк В. Ідеї В. Сухомлинського у сучасній школі / В. Бакалюк // Управління школою (Основа). – 2004. – № 13. – 32 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения / А. А. Бодалев. – М. : Флинта Наука, 1998. – 168 с.
4. Гавриловец К. В. Гуманистическое воспитание в школе / К. В. Гавриловец. – Мн. : Польша, 2000. – 128 с.
5. Кабуш В. Т. Система гуманистического воспитания школьников / В.Т. Кабуш. – Мн. : Польша, 2000. – 208 с.
6. Каралаш Н. Г. Криза духовності та ціннісних орієнтацій індивіда. Духовність українства : зб. наук. праць / Н. Г. Каралаш. – Вип. 3. – ЖДПУ, 2001. – С. 36-38.
7. Калмиков В. П. Суспільство. Особистість. Взаємини. Громадянськість: гуманістичний погляд В. О. Сухомлинського у майбутнє : навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів / В. П. Калмиков. – К. : Вища школа, 2002. – 280 с.
8. Сманцер А. П. Гуманизация педагогического процесса в современной школе: История и современность / А. П. Сманцер. – Мн. : Бестпринт, 2001. – 308 с.
9. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.
10. Сухомлинський В. О. Сердце отдаю детям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1988. – 272 с.

Шмалей С. В., Щербина Т. И.

ЦЕННОСТНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПЕДАГОГИКИ

Статья посвящена анализу педагогических подходов в контексте идей гуманизма. Показана динамика развития основных историко-педагогических тенденций гуманистической педагогики. Выявлены инновационные направления реформирования современной школы: личностно-ориентированная модель образования, обеспечение интеллектуальной свободы, демократизация и гуманизация отношений ученика и учителя. Раскрыты принципы духовно-нравственного развития учащихся. Выделены сущностные характеристики приоритетных ценностей гуманистической педагогики. Даны характеристики критериев воспитанности школьника. Представлены опыт, система, факторы, задания, источники формирования духовно-моральных ценностей в процессе воспитательной работы общеобразовательных

учебных заведений. Особое внимание уделено базовым положениям социопедагогической концепции.

Ключевые слова: ценности, гуманистическая педагогика, духовность, мораль, нравственность.

Shmaleye S. V., Scherbina T. I.

VALUE PRIORITIES OF HUMANISTIC PEDAGOGY

This article analyzes the pedagogical approaches in the context of humanism. It is shown the dynamics of development of the main historical and pedagogical tendencies of humanistic pedagogy. It is presented the analysis of the progressive views of the pedagogical scientists in the context of humanization of the educational process. It is identified the innovative directions of reforming the modern school: a student-centered model of education, ensuring intellectual freedom, democratization and humanization of relations between teacher and student. The principles of spiritual and moral development of pupils are described. It is highlighted the essential characteristics of the value priorities of humanistic pedagogy. It is given the characteristics of the student's education criteria.

The experience, system, factors, tasks, sources of formation of spiritually-moral values in the process of educational work of secondary schools are also represented in the article. Special attention is paid to the basic provisions of the socio-pedagogical conception. It is pointed out that the nature of humanistic pedagogy helps to create the educational environment for the natural development of the child, providing freedom of activity according to the age abilities, inclinations and individual abilities.

The authors represent the characteristics of the concepts of basic spiritual values such as goodness, beauty, joy, work, desire, moral habit, conscience. It is emphasized the essence of socialization, socially useful work and social reality.

It is revealed the relationship of moral education and mental development. This article is provided the ideas of humanistic pedagogy in the integration of intellectual freedom, democratization and humanization.

It is focused attention on the strategic importance of the principle of anthropocentrism in humanistic pedagogy. The formation of spiritual values is seen as a movement from idea to belief.

Keywords: values, pedagogy of humanism, spirituality, morality.

УДК 377.36:37.091.64»19/20»(477.7)

Anosova Y. P.*

KHERSON REGION TEACHERS' EXPERIENCE OF USING INFORMATIZATION IN TECHNICAL EDUCATION OF THE SOUTHERN UKRAINE (BASED ON THE EXPERIENCE OF KHERSON POLYTECHNIC COLLEGE OF THE ODESSA NATIONAL POLYTECHNIC UNIVERSITY)

The history of Kherson region teachers' experience in using informatization in technical education of the Southern Ukraine is studied in the article. The importance of the information technologies in education is significant, and it is very useful to study the experience of informatization implementation. The history of the educational process informatization was studied through the educational establishment's stuff heritage in this field. The object of the study is Kherson Polytechnic College of Odessa National Polytechnic University. The article deals with the analysis of regional and national periodicals of the time frames from 1970 to 1995. The study covers the points of using the technical means of training in the educational process and their role in providing deep and strong knowledge.

Keywords: informatization of education, technical education, the Southern regions of Ukraine.

A comprehensive study of the best teaching experience and saving it for the further implementation is one of the most important factors in the development of Pedagogics. Though the personality is very, the investigation is to be held in the context of the entire teaching staff. As not only the outstanding personalities, but the associates, the head of the

© Anosova Y. P.